

Explaining the Monotheistic Innateness Approach and its Implications in the Primary School Curriculum Based on the Iran National Curriculum

Ali Shiravani Shiri¹

1. Department of Educational Sciences, Farhangian University, P.O. Box 14665-889, Tehran, Iran (Corresponding Author).

ali_shiravani@cfu.ac.ir

Received: 2023/12/30; Accepted: 2024/08/03

Extended Abstract

One of the goals of the heavenly prophets in the education of man was to bring him to the stage of monotheism or some degrees of it. Monotheism is the basis of the calling of all divine prophets and the goal of every human being's path. Monotheistic nature is one of the fundamental concepts in Quranic teachings that needs to be explained so that with a clear explanation and understanding of it, its educational implications can be explained in the curriculum of different academic courses. In this article, an attempt will be made to explain the monotheistic naturalism approach, its implications in the primary school curriculum and provide it to practitioners, planners and teachers.

The purpose of the current research was to explain the monotheistic naturalism approach and determine its implications in the curriculum of the elementary school based on the national curriculum of Iran. The research approach was qualitative and the method of analysis was deductive qualitative content analysis. The data collection method was documentary and the data analysis method was interpretative and inferential. In this research, an attempt was made to determine the monotheistic naturalism approach, its implications in determining goals, content, memorization-learning strategies and evaluation methods in the primary school curriculum based on the national curriculum. The findings showed that the general goal of education in this approach is to awaken and keep active the God-seeking nature of the learner and to achieve closeness to God. The educational content is the basis for having a deep and general understanding of the creation of man and the world, his origin and destination. Teaching-learning strategies focusing on the expression of natural tendencies, recognition of the learner's situation and its continuous improvement, and learning resulting from purposeful and active interaction of the learner with diverse learning environments. In this approach, evaluation, while maintaining the human dignity of teachers, is a ground for continuous growth of learner in terms of cognitive, emotional, tendency and volition.

Research method: This research is of qualitative type according to its title, objectives and questions. The researcher will answer the questions with analogical method. Comparative qualitative content analysis is done based on Meiring's (2000) model, in which the researcher first defines and how to collect data, and in the next steps, according to the theory, what the researcher is looking for. It is drawn from the heart of the data and then the research questions are answered according to the analysis. In this method, questions and patterns taken from theories must be clearly

explained. This research sought to find the desired definition and explanation and the existing and determined criteria based on the document of fundamental transformation and national curriculum in the education system of the Islamic Republic of Iran. In order to explain what and how and why the approach of monotheistic naturalism, authentic Islamic sources as well as the upstream documents of the education system in the Islamic Republic were studied, pondered and analyzed. Data analysis was done in a comparative manner and based on the framework extracted from the national curriculum and the criteria and components mentioned in it. Creating a recognition path is the main validation factor of this research.

Discussion and conclusion: In response to the question "What is the approach of monotheistic naturalism and how is it explained based on the national curriculum?", with an anthropological perspective from the perspective of Quranic teachings, it can be said that nature is one of the fundamental concepts in describing is human. In this view, nature is a divine nature in a person's existence, that is, a person has a genuine knowledge and orientation towards the origin of the universe. Therefore, it is the nature of knowledge and desire that the consciousness of human existence exists towards God as the sole creator of the universe.

With the monotheistic naturalism approach in the curriculum, man (in the role of a teacher) as the audience of education, has a divine nature. This nature, which is both a cognitive type and a tendency, has the ability to flourish and actualize, and is subject to oblivion.

In response to the question "What are the implications of monotheistic naturalism approach in determining the goals of the primary school curriculum based on the national curriculum?", based on the findings of the research, it can be said that the general goal of education in such a view is to continuously awaken and activate the God-seeking nature of human beings and achieve closeness to God. They say in the Qur'an, "And we created the jinn and the human except for worshipping" (Zariyat, 56). Partial goals are also determined by taking into account the individual differences of educators and the variety of talents and different existential capacities of educators, and different areas of education and learning, as well as different subjects.

In response to the third question, "What are the implications of monotheistic naturalism approach in determining the curriculum content of the primary school based on the national curriculum?", it should be said that in this approach, the educational content is limited to scientific details. And it is not specific knowledge and skills, but in addition to dealing with the necessary details and necessary knowledge of life, it is the basis for having a deep and general understanding of the creation of man and the world, and his origin and destination.

In response to the question, "What are the implications of monotheistic naturalism approach in determining memorization-learning strategies in the elementary school curriculum based on the national curriculum?" It should be added that the memorization-learning strategies focus on creating the context for the expression of innate tendencies, recognizing the learner's position and continuously improving it. In this approach, learning is the result of creative, purposeful and active interaction of the learner with diverse learning environments, considering different aspects of communication with oneself, God, others and other creatures.

In response to the question "What are the implications of monotheistic naturalism approach in determining evaluation methods in the curriculum of the elementary school based on the national curriculum?" It can be acknowledged that in this approach, evaluation is a basis for continuous and continuous growth of people in terms of cognitive, emotional, tendency and volition. Taking advantage of the self-evaluation method and its context, while preserving the human dignity of individuals, helps to understand the individual's position and self-knowledge. Considering this anthropological basis that humans have different capacities while having basic commonalities and everyone is obligated according to his ability and capacity; Various levels and methods can be considered for evaluation, suitable for any size, and different levels of homework. In the analysis of the results of the research, it can be stated that in education with the

Research Institute of
Hawzah and University

Islamic Education

Journal homepage: <https://islamicedu.rihu.ac.ir/>

Original Article

view of monotheistic naturalism, the goal of man is to achieve closeness to God, which is done through sincere servitude in the light of the flourishing of man's divine nature.

Keywords: Monotheistic Nativism Approach, Curriculum, Elementary School, National Curriculum.

Cite this article: Ali Shiravani Shiri. (2024), "Explaining the Monotheistic Innateness Approach and its Implications in the Primary School Curriculum Based on the Iran National Curriculum", *Islamic Education*, 19(50): 17-35.

تبیین رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی و تعیین دلالت‌های آن در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی

علی شیروانی شیرینی^۱

۱. استادیار، گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

ali_shiravani@cfu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۰۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۱۳

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: یکی از اهداف پیامبران آسمانی در تربیت انسان، رساندن وی به مرحله توحید یا درجاتی از آن بوده است. توحید اساس دعوت همه پیامبران الهی و غایت مسیر هر انسانی می‌باشد. شناخت و ایمان به خدای یکتا تمام وجود انسان را متحول و زندگی انسان را معنا می‌بخشد. فطرت توحیدی از جمله مفاهیم بنیادین در آموزه‌های قرآنی است که نیازمند تبیین است تا با داشتن تبیین و فهم روشنی از آن بتوان دلالت‌های تربیتی آن را در برنامه‌درسی دوره‌های مختلف تحصیلی تبیین نمود. در این مقاله تلاش خواهد شد تا با تبیین رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، دلالت‌های آن در برنامه‌درسی دوره ابتدایی تبیین و در اختیار دست‌اندرکاران، برنامه‌ریزان و معلمان قرار گیرد. با توجه به گستره برنامه‌درسی در تربیت رسمی و عمومی، و تنوع و سطوح مختلف اهداف، محتوا، راهبردهای یاددهی-یادگیری و روش‌های ارزشیابی در برنامه‌درسی با توجه به سطوح مختلف رشد مخاطب برنامه‌درسی و نیازها و شرایط فراگیر در دوره‌های مختلف، در این پژوهش تنها برنامه‌درسی دوره ابتدایی مورد مطالعه است. از طرفی دیگر، یکی از محاسن این پژوهش تخصصی نمودن و به طور هدفمند، محدود کردن موضوع به اولین و مبنایی‌ترین و محوری‌ترین دوره تحصیلی یعنی دوره ابتدایی است.

بنابراین، هدف کلی پژوهش، تبیین رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی و تعیین دلالت‌های آن در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی بود. بر این اساس، پژوهش در پی پاسخ به این پرسش کلی است که رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چیست و دلالت‌های آن در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی کدامند؟ در سطحی دقیق‌تر پرسش‌های جزئی پژوهش نیز عبارتند از: الف. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چیست و بر اساس برنامه‌درسی ملی چگونه تبیین می‌شود؟ ب. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین اهداف برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟ ج. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین محتوای برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟ د. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین راهبردهای یاددهی-یادگیری در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟ و هـ. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین روش‌های ارزشیابی در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟

روش پژوهش: این پژوهش با توجه به عنوان، اهداف و پرسش‌های آن از نوع کیفی است. پژوهشگر با روش قیاسی به پرسش‌ها پاسخ خواهد داد. تحلیل محتوای کیفی قیاسی بر اساس مدل میرینگ^۲ (۲۰۰۰) انجام می‌شود که در آن پژوهشگر نخست به تعریف و چگونگی گردآوری داده‌ها می‌پردازد و در گام‌های بعدی با توجه به نظریه، آن‌چه پژوهشگر به دنبال آن است از دل داده‌ها بیرون کشیده می‌شود و سپس با توجه به تحلیل به پرسش‌های پژوهش پاسخ داده می‌شود. در این روش پرسش‌ها و الگوهای گرفته‌شده از نظریه‌ها باید به روشنی توضیح داده شوند. این پژوهش به دنبال یافتن تعریف و تبیین مطلوب و معیارهای موجود و تعیین‌شده بر مبنای سند تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی در نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران بود. برای تبیین چستی و چگونگی و چرایی رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، منابع اصیل اسلامی و همچنین اسناد بالادستی نظام

نوع مقاله: پژوهشی

تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی مورد مطالعه، تأمل و تحلیل قرار گرفت. سپس برای تعیین دلالت‌های رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در حوزه شناسایی اهداف، محتوی، راهبردهای‌های یادهی-یادگیری، و روش‌های ارزشیابی در برنامه‌درسی دوره ابتدایی، برنامه‌درسی ملی مورد مطالعه دقیق قرار گرفت. تحلیل داده‌ها به شیوه قیاسی و بر اساس چهارچوب مستخرج از برنامه‌درسی ملی و معیارها و مؤلفه‌های مطرح در آن انجام شد. ایجاد مسیر بازشناسی، عامل اصلی اعتباریابی مورد نظر این پژوهش است.

بحث و نتیجه‌گیری: در پاسخ به پرسش «رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چیست و بر اساس برنامه‌درسی ملی چگونه تبیین می‌شود؟»، با نگاهی انسان‌شناختی از منظر آموزه‌های قرآنی، می‌توان گفت فطرت یکی از مفاهیم بنیادی در توصیف انسان است.

در این نگاه، فطرت سرشتی الهی در وجود آدمی است، یعنی آدمی نسبت به مبدأ عالم هستی، معرفت و گرایشی اصیل دارد. بنابراین، فطرت معرفت و میلی است که ضمیر وجود انسان نسبت به خداوند به عنوان یگانه خالق عالم هستی وجود دارد.

با داشتن رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه‌درسی، انسان (در نقش مربی یا متربی) به عنوان مخاطب تربیت، دارای فطرت و سرشتی الهی است. این فطرت که هم از نوع شناختی و هم گرایشی است، قابلیت شکوفایی و فعلیت‌یافتن داشته و هم در معرض نسیان و فراموشی است.

در پاسخ به پرسش «رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین اهداف برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟»، بر اساس یافته‌های پژوهش، می‌توان گفت هدف کلی تربیت در چنین نگاهی، بیدار و فعال‌نمودن مستمر فطرت خداجوی بشر و دست‌یابی به قرب‌الهی است که این تقرب با معرفت و عمل عبادت حاصل می‌شود چنانچه خداوند تعال نیز در قرآن می‌فرماید «وَمَا خَلَقْتُ الْإِنْسَانَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» (ذاریات، ۵۶). اهداف جزئی نیز با در نظر داشتن تفاوت‌های فردی متربیان و تنوع استعدادها و ظرفیت‌های مختلف وجودی متربیان، و حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری و همچنین موضوعات درسی مختلف تعیین می‌شود.

در پاسخ به پرسش سوم یعنی «رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین محتوای برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟»، باید گفت در این رویکرد، محتوای آموزشی محدود به جزئیات علمی و دانسته‌ها و مهارت‌های خاص نمی‌شود، بلکه افزون بر پرداختن به جزئیات ضروری و آگاهی‌های لازم زندگی، زمینه‌ساز داشتن فهمی عمیق و کلی از خلقت انسان و جهان و مبداء و مقصد وی است.

در پاسخ به این پرسش که «رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین راهبردهای یادهی-یادگیری در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟» باید افزود راهبردهای یادهی-یادگیری ناظر بر زمینه‌سازی ابراز گرایش‌های فطری، شناخت موقعیت یادگیرنده و اصلاح مداوم آن است. در این رویکرد، یادگیری حاصل تعامل خلاق، هدفمند و فعال یادگیرنده با محیط‌های متنوع یادگیری با در نظر داشتن جنبه‌های مختلف ارتباط با خود، خداوند، دیگران و سایر مخلوقات است

در پاسخ به پرسش «رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین روش‌های ارزشیابی در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟» می‌توان اذعان داشت که در این رویکرد، ارزشیابی زمینه‌ای برای رشد مداوم و مستمر افراد از نظر شناختی و عاطفی و گرایشی و ارادی است. بهره‌گیری از شیوه خودارزیابی و زمینه‌سازی آن، ضمن حفظ کرامت انسانی افراد، به درک موقعیت فرد و خودشناسی وی کمک می‌کند. با در نظر داشتن این مبنای انسان‌شناختی که انسان‌ها در عین برخورداری از مشترکات اساسی، ظرفیت‌های متفاوت دارند و هر کس به اندازه توان و وسع خویش مکلف است؛ می‌توان سطوح و شیوه‌های متنوع و متناسب با هر وسع، و سطوح مختلفی از تکلیف، برای ارزشیابی در نظر گرفت.

در تحلیل نتایج پژوهش می‌توان اظهار داشت که در تربیت با نگاه فطرت‌گرایی توحیدی، هدف دست‌یابی انسان به قرب الی الله است که از طریق بندگی خالصانه در پرتو شکوفایی فطرت الهی انسان «فَطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا...» (روم، ۳۰) صورت می‌گیرد.

واژگان کلیدی: رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، برنامه‌درسی، دوره ابتدایی، برنامه‌درسی ملی.

۱. مقدمه و بیان مسئله

یکی از اهداف پیامبران آسمانی در تربیت انسان، رساندن وی به مرحله توحید یا درجاتی از آن بوده است. توحید اساس دعوت همه پیامبران الهی و غایت مسیر هر انسانی می‌باشد. شناخت و ایمان به خدای یکتا تمام وجود انسان را متحول و زندگی انسان را معنا می‌بخشد. گرچه در مکاتب بشری از این مهم تا حدودی غفلت شده است، اما در ادیان الهی و به‌ویژه اسلام، فصل مهمی از آموزه‌های دین به این امر اختصاص یافته است (شیروانی شیری، نصرتیان اهور، قندهاری و شیروانی شیری، ۱۴۰۰). درحقیقت، رهایی از حیطه کثرت‌های وهمی و درآمدن به وادی وحدت، هدف نهایی تربیت توحیدی است (قیصری گودرزی، ۱۳۹۹).

فطرت، سرشتی الهی در وجود آدمی است و معرفت و گرایشی اصیل و غیراکتسابی نسبت به مبدأ عالم هستی است که انسان بر اساس آن، جویای همه مراتب کمال تا حد بی‌نهایت است (مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰، ص ۵۹). از نظر آموزه‌های اسلامی، ارزش‌های انسانی ریشه در سرشت انسان دارد و اصالت انسان در گروه قبول فطریات است. چنانچه قائل به فطرت انسانی باشیم؛ افزون بر معنی و مفهوم قائل شدن برای انسانیت، تکامل انسانیت نیز دارای معنا و مفهوم خواهد بود (مطهری، ۱۳۸۷، ص ۳۷). به صورت کلی فطرت نقشی اصلی در قلمرو، تعریف، ارکان، اهداف، مبانی، اصول و روش‌های تعلیم و تربیت اسلامی دارد (همتی فر و غفاری، ۱۳۹۳، ص ۱۲۷). تربیت نیز به معنای پرورش دادن استعدادهای فکری، عقلانی و عاطفی انسان با فطرت، خویشاوندی خاصی دارد (مطهری، ۱۳۸۷).

در سند برنامه‌درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱)، رویکرد کلی برنامه‌های درسی و تربیتی، رویکرد «فطرت‌گرایی توحیدی» است. اتخاذ این رویکرد به معنای زمینه‌سازی لازم جهت شکوفایی فطرت الهی از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت افراد به منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه است. یکی از مسایل زیربنایی و مهم در اجرای مأموریت‌های سند تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش کشور، اجرای برنامه‌درسی ملی مطابق با مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی است. یکی از چالش‌ها در اجرای این برنامه، نداشتن فهم روشن و تبیین دقیق از مفاهیم کلیدی مبانی نظری است. فطرت توحیدی از جمله مفاهیم بنیادین در آموزه‌های قرآنی است که نیازمند تبیین است تا با داشتن تبیین و فهم روشنی از آن بتوان دلالت‌های تربیتی آن را در برنامه‌درسی دوره‌های مختلف تحصیلی تبیین نمود. در این طرح تلاش خواهد شد تا با تبیین رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، دلالت‌های آن در برنامه‌درسی دوره ابتدایی تبیین و در اختیار دست‌اندرکاران، برنامه‌ریزان و معلمان قرار گیرد. با توجه به گستره برنامه‌درسی در تربیت رسمی و عمومی، و تنوع و سطوح مختلف اهداف، محتوا، راهبردهای یاددهی - یادگیری و روش‌های ارزشیابی در برنامه‌درسی با توجه به سطوح مختلف رشد مخاطب برنامه‌درسی و نیازها و شرایط فراگیر در دوره‌های مختلف، در این پژوهش تنها برنامه‌درسی دوره ابتدایی مورد مطالعه است. از طرفی دیگر، یکی از محاسن این پژوهش تخصصی نمودن و به طور هدفمند، محدود کردن موضوع به اولین و مبنایی‌ترین و محوری‌ترین دوره تحصیلی یعنی دوره ابتدایی است.

شواهد پژوهشی حکایت از این دارد که با وجود آن که رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی به عنوان رویکرد مطرح در اسناد مهم نظام تعلیم و تربیت کشور و برنامه‌درسی ملی قلمداد می‌شود، اما در عمل و اجرا در نظام تعلیم و تربیت به طور عام و در برنامه‌درسی به طور خاص مورد توجه نبوده است (تجاری مقدم، امین خندقی و قندیلی، ۱۳۹۹). بنابراین با وجود ابهامات و کلی‌گویی، لازم است که این مفهوم و رویکرد منسوب به آن و مؤلفه‌های آن را از منابع اصیل و اسناد بالادستی نظام تعلیم و تربیت، بازتعریف و تبیین نمود و دلالت‌های آن را برای برنامه‌درسی دوره ابتدایی احصاء نمود.

توجه به هر دو بعد نظری و عملی تربیت است که امکان دست‌یابی به اهداف را در یک نظام تربیتی موفق، فراهم می‌کند. در واقع توفیق یک نظام تعلیم و تربیت در سطح ملی منوط به داشتن مبانی فلسفی و تربیتی مورد فهم و پذیرش همگان و همچنین نیروی انسانی متخصص و متعهد به مبانی و اصول آن نظام تربیتی و برنامه اجرایی متناسب با آن مبانی و اصول بنیادین است. براین اساس، در گام نخست، داشتن تبیین و فهمی عمیق و جامع از مفاهیم بنیادین و در گام بعدی اجرای اصولی و روشمند داشتن برنامه‌ای متناسب با مبانی، در تحقق اهداف نظام تعلیم و تربیت، بسیار حائز اهمیت است. بنابراین، هدف کلی پژوهش، تبیین رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی و تعیین دلالت‌های آن در

برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی بود. بر این اساس، پژوهش در پی پاسخ به این پرسش کلی است که رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چیست و دلالت‌های آن در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی کدامند؟ در سطحی دقیق‌تر پرسش‌های جزئی پژوهش نیز عبارتند از: الف. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چیست و بر اساس برنامه‌درسی ملی چگونه تبیین می‌شود؟ ب. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین اهداف برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟ ج. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین محتوای برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟ د. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین راهبردهای یاددهی - یادگیری در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟ و ه. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین روش‌های ارزشیابی در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟

۲. تعریف مفاهیم

۲-۱. برنامه‌درسی

برنامه‌درسی عبارت است از تمام تجربیات یادگیری که توسط مدرسه برای رسیدن به اهداف آموزشی، برنامه‌ریزی و هدایت می‌شود (گلاتثورن، بوشچی، وایتهد، بوشچی، ۲۰۱۹، ص ۲۷). همچنین برنامه‌درسی عبارت است از یک سلسله وقایع آموزشی طراحی شده که به قصد تحقق نتایج آموزشی برای یک یا چند یادگیرنده طراحی شده است (ملکی، ۱۳۸۳، ص ۲۴). برنامه‌درسی در سند برنامه‌درسی ملی برنامه‌درسی عبارت است از طرح و نقشه یادگیری برای مخاطبانی معین که شامل انتظارات و تجارب یادگیری در یک حوزه درسی است و تحت نظارت مدرسه برای نیل به اهداف خاصی توسط معلم در کلاس درس به اجرا درمی‌آید (سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱). در این پژوهش این تعریف از برنامه‌درسی مدنظر پژوهشگر است. برنامه‌ریزی درسی در سند برنامه‌درسی ملی شامل ابعاد نیازسنجی، طراحی، تدوین، اجرا و ارزش‌یابی است. مجموعه رخدادهای یاد شده با توجه به عوامل مؤثر بر کیفیت، در یک بافت منسجم و یکپارچه، همسو و هماهنگ با مضامین مندرج در فلسفه تربیت رسمی و عمومی است و جهت‌گیری اساسی و محتوایی برنامه‌درسی را مشخص می‌کند.

۲-۲. اهداف برنامه‌درسی

اهداف گزاره‌های تجویزی ناظر به تعیین وضع مطلوب متریبان در پایان مراحل از فرآیند تربیت که تحقق هر یک از آنها گامی در جهت وصول به غایت تربیت محسوب می‌شود. هدف کلی تربیت ناظر به بیان خصوصیت مطلوب و مورد انتظار از هر متربی و نتیجه هر نوع تربیت در جهت تحقق غایت تربیت است (مبانی نظری تحول‌بنیادین در نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰، ص ۴۳۳). به طور خلاصه، اهداف برنامه‌درسی همان نتایجی هستند که نظام مدرسه‌ای انتظار دارد که از طریق برنامه‌درسی خود به آن دست یابد (گلاتثورن، بوشچی، وایتهد، بوشچی، ۲۰۱۹، ص ۴۴).

۲-۳. محتوای برنامه‌درسی

محتوا عبارت است از «مجموعه مفاهیم، اصول، مهارت‌ها، ارزش‌ها و گرایش‌هایی که از سوی برنامه‌ریزان و به قصد تحقق اهداف انتخاب و سازماندهی می‌شود» (ملکی، ۱۴۰۱، ص ۸۳). محتوا در برنامه‌درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مبتنی بر ارزش‌های فرهنگی و تربیتی و سازوار با آموزه‌های دینی و قرآنی، مجموعه‌ای منسجم و هماهنگ از فرصت‌ها و تجربیات یادگیری است که زمینه شکوفایی فطرت الهی، رشد عقلی و فعلیت یافتن عناصر و عرصه‌ها را به صورت پیوسته فراهم می‌آورد. دربرگیرنده مفاهیم و مهارت‌های اساسی و ایده‌های کلیدی مبتنی بر شایستگی‌های مورد انتظار از دانش‌آموزان است. محتوا برگرفته از یافته‌های علمی و معتبر بشری و متناسب با نیازهای حال و آینده، علائق، ویژگی‌های روانشناختی دانش‌آموزان، انتظارات جامعه اسلامی و زمان آموزش است (برنامه‌درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱، ص ۱۳-۱۴).

۲-۴. راهبردهای یاددهی یادگیری

راهبردهای یاددهی - یادگیری «مجموعه فعالیت‌های نظام‌یافته‌ای است که نقش معلم و دانش‌آموز برای تحقق یادگیری مؤثر در آن مشخص می‌شود» (ملکی، ۱۴۰۱، ص ۱۰۲). در برنامه درسی ملی یاددهی - یادگیری، فرآیندی زمینه‌ساز برای ابراز گرایش‌های فطری، شناخت موقعیت یادگیرنده و اصلاح مداوم آن است. همچنین، یادگیری حاصل تعامل خلاق، هدفمند و فعال یادگیرنده با محیط‌های متنوع یادگیری است و دیدگاه دانش‌آموزان را به طور معنادار نسبت به ارتباط با خود، خداوند، دیگران و مخلوقات، تحت تأثیر قرار می‌دهد (برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱، ص ۱۴).

۲-۵. ارزشیابی

فرایندی است که به منظور تصمیم‌گیری درباره این که فعالیت‌های آموزشی معلم و کوشش‌های یادگیری دانش‌آموزان به نتایج مطلوب انجامیده است، صورت می‌گیرد (ابراهیم کافوری، ملکی و خسروی ببادی، ۱۳۹۴). ارزشیابی، به صورت مستمر تصویری روشن و همه‌جانبه از موقعیت کنونی دانش‌آموز، فاصله او با موقعیت بعدی و چگونگی اصلاح آن متناسب با ظرفیت‌ها و نیازهای وی ارائه می‌کند. همچنین ارزشیابی، زمینه انتخاب‌گری، خودمدیریتی و رشد مداوم دانش‌آموز را با تأکید بر خودارزیابی فراهم می‌کند و بهره‌گیری از سایر روش‌ها را زمینه‌ساز تحقق آن می‌داند. ارزشیابی ضمن حفظ کرامت انسانی، کاستی‌های یادگیری را فرصتی برای بهبود موقعیت دانش‌آموز می‌داند و کاستی‌های یادگیری را فرصتی برای بهبود و اصلاح نظام آموزشی می‌داند (برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱، ص ۱۴).

۳. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

می‌توان برای فطرت یک شبکه معنایی گسترده در نظر گرفت که در دو دسته معانی عام و خاص، قابل طبقه‌بندی است. در معنای عام، فطرت معادل خلق، ایجاد و ابداع (راغب اصفهانی، ۱۳۷۴، ج ۳، ص ۷۱) و ایجاد از عدم و بدون ماده پیش‌دانسته (طباطبایی، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۹۹) است. «فاطر» نیز به معنی آفریننده و «فطر» نیز به معنی آفرید (محمدی، ۱۳۷۸، ص ۱۴۳) و ایجاد کردن و شکافتن از درازی (شوشتری مهرین، ۱۳۷۴، ص ۳۲۵) و آفرینشی که ابداعی و ابتدایی است (جوادی‌آملی، ۱۳۸۷) آمده است. در معنای خاص، فطرت به معنای آفرینش ویژه (مطهری، ۱۳۸۷، ص ۱۹)، دین حق، صبغت و حقیقت است که در این آفرینش خاص، انسان با معرفت و گرایش ربوبی خلق شده است.

فطرت و الفاظ معادل آن در قرآن کریم (صبغت، عهد و میثاق، حقیقت)، حاکی از معرفت و میل ربوبی است که در ضمیر آدمی ریشه دارد. بر این اساس، نگین جان انسان از پرتو ربوبی رنگین است. خداوند این را زیباترین نوع رنگ‌آمیزی خوانده است (باقری، ۱۳۹۸، ص ۲۰). از تعریف قرآنی فطرت دو نکته مهم به دست می‌آید: الف. هر صفت ذاتی که در انسان هست، فطری نیست. ب. مقصود از «انسان» در تعریف فطرت «نوع انسان» است نه فرد آن و صفاتی را فطری گویند که در انسان از این‌رو که انسان است، وجود داشته باشد (گرامی، ۱۳۸۸، ص ۱۳۱). بنابراین، فطرت نوع خاصی از آفرینش است که این آفرینش ویژه با رنگ‌آمیزی ویژه و با ویژگی دینمداری و حق‌گرایی ذاتی معنا می‌یابد (مرزوقی، ۱۳۹۳، ص ۱۶۶-۱۶۷).

مسئله فطرت با مسئله تربیت خویشاوندی خاصی دارد. اگر انسان دارای یک سلسله فطریات باشد، قطعاً تربیت او باید با در نظر گرفتن همان فطریات صورت گیرد (مطهری، ۱۳۸۷، ص ۱۷). حکمای اسلامی معتقدند اصول تفکر انسانی که در همه انسان‌ها مشترک است، فطری است و فروع آن اکتسابی‌اند. در حوزه گرایش‌های ذاتی از منظر قرآن کریم نیز می‌توان به حقیقت‌جویی، خیرخواهی، زیبایی‌دوستی، خلاقیت و ابداع و عشق و پرستش اشاره کرد (مرزوقی و حدادنیا، ۱۳۹۳، ص ۱۱۹-۱۲۰). بر مبنای نظریه علامه طباطبایی، ضرورت پاکی نسل، آغاز زود هنگام تربیت، اصلاح وضعیت محیطی، تقویت خودشناسی، غفلت‌زدایی و شناخت مصداق واقعی کمال، مبارزه با دنیاگرایی و نیز ضرورت تقویت نور فطری از طریق اطاعت از دستورهای اخلاقی دینی و مداومت بر اعمال اخلاقی از اصول تربیت اخلاقی با تمرکز بر تبیین رابطه میان فطرت، اخلاق و دین است (وجدانی، ایمانی، اکبری‌ان و صادق‌زاده قمصری، ۱۳۹۱).

پژوهش‌های اخیر در ارتباط با موضوع فطرت‌گرایی توحیدی نشان می‌دهد که این رویکرد در محتوای خود، عناصری مهم از تحول‌گرایی همچون خلاقیت، نقد، سازندگی، خودپالایی و خودارزیابی مستمر، تعامل خلاقانه با خود و غیرخود، خودراهبری، انتخابگری، مسئولیت‌پذیری، پویایی (حسین‌زاده، ۱۴۰۱)، را دربرمی‌گیرد. نتایج پژوهش کینخا، ملکی، شریعتی، صادقی و برهمن (۱۳۹۸) نشان داد که راهبردهای یاددهی-یادگیری در نگاه فطرت‌گرای توحیدی مبتنی بر ارزش‌ها و هدف‌ها است. حسین‌زاده (۱۴۰۱)، نیز به این نتیجه رسید که درس مطالعات اجتماعی با ابنا بر رویکرد فطرت‌گرای توحیدی و اهداف ویژه خود مبنی بر پرورش دادن افرادی فعال، متفکر، کاوشگر، انتخابگر، آزاد و خودپالایشگر به‌ویژه در دوره ابتدایی، نقشی تعیین‌کننده دارد.

در تبیین هدف غایی برنامه‌درسی مبتنی بر رویکرد فطرت‌گرای توحیدی بر پرورش گرایش‌ها و استعداد‌های الهی تأکید شده است که برای رسیدن به آن، اهداف واسطی چون گرایش به حقیقت‌جویی، خداجویی، زیبایی‌جویی، خلاقیت، اجتماع، محبت، خردورزی و گرایش به خیر در نظر گرفته شده است (تجاری‌مقدم، امین‌خندقی و قندیلی، ۱۳۹۹). نتایج پژوهش وحدانی (۱۳۹۹) گویای آن است که مشارکت دانش‌آموزان با اراده در کلاس تربیت‌بدنی، نمایش قابلیت‌ها، تجارب و توانایی‌های ایشان در انجام فعالیت‌های حرکتی در جهت هویداسازی استعداد‌های بالقوه آنان، تلاش در راستای تعامل با محیط یادگیری برای حفظ و ارتقای سلامت بدن، مصداق‌هایی از ویژگی‌هایی است که دانش‌آموزان به‌عنوان یکی از عناصر کلیدی برنامه‌درسی در رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی باید از آن برخوردار باشند. قیصری‌گودرزی (۱۳۹۹)، در پژوهشی به تربیت توحیدی در هفت سال دوم زندگی با عنوان دوره تأدیپ، پرداخته است. به نظر وی در این دوره کاهش خودمحوری و پدیدآیی روحیه اطاعت‌پذیری و توسعه نسبی مؤلفه‌های معرفتی، عاطفی و عملی، زمینه را برای آغاز آموزش رسمی فراهم می‌آورد. در پژوهش یاد شده، تربیت توحیدی با هدف بسترسازی و ایجاد آمادگی روحی و روانی در کودک، مبنایی برای استقرار نگرش توحیدی در دیگر مراحل رشد فراهم می‌آورد.

در جمع‌بندی مطالب این بخش در ارتباط با هدف پژوهش که همان تبیین رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی و تعیین دلالت‌های آن در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی بود، می‌توان اظهار داشت که اولین و مبنایی‌ترین گام در تربیت، تبیین مبانی و در گام دیگر کاربرد آن مبانی در عرصه عملی و رفتاری تربیت است. در دهه اخیر، توجه پژوهشگران تا حدودی به هر دو حوزه معطوف بوده است. از آنجایی که پژوهش در این حوزه نیازمند صرف وقت کافی، دقت نظر، باهم‌نگری و جامع‌نگری نسبت به هر دو حوزه نظر و عمل و به‌روز رسانی در حوزه عمل و روشمندی است، احساس خلاء پژوهشی منطقی می‌نماید. این پژوهش با نگاهی جامع به هر دو حوزه نظر و عمل در حوزه تعلیم و تربیت رسمی و عمومی با مطالعه دوره ابتدایی به عنوان اولین و اساسی‌ترین دوره تربیت به طور ویژه و تخصصی، به تبیین یکی از مبانی مهم تربیت که همان فطرت توحیدی است پرداخته و دلالت‌های آن را در برنامه درسی مورد مطالعه قرار داده است.

۴. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با توجه به عنوان، اهداف و پرسش‌های آن از نوع کیفی است. پژوهشگر با روش قیاسی به پرسش‌ها پاسخ خواهد داد. تحلیل محتوای کیفی قیاسی بر اساس مدل میرینگ^۱ (۲۰۰۰) انجام می‌شود که در آن پژوهشگر نخست به تعریف و چگونگی گردآوری داده‌ها می‌پردازد و در گام‌های بعدی با توجه به نظریه، آنچه پژوهشگر به دنبال آن است از دل داده‌ها بیرون کشیده می‌شود و سپس با توجه به تحلیل به پرسش‌های پژوهش پاسخ داده می‌شود. در این روش پرسش‌ها و الگوهای گرفته‌شده از نظریه‌ها باید به روشنی توضیح داده شوند. این پژوهش به دنبال یافتن تعریف و تبیین مطلوب و معیارهای موجود و تعیین‌شده بر مبنای سند تحول بنیادین و برنامه‌درسی ملی در نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران بود. برای تبیین چستی و چگونگی و چرایی رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، منابع اصیل اسلامی و همچنین اسناد بالادستی نظام تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی مورد مطالعه، تأمل و تحلیل قرارگرفت. سپس برای تعیین دلالت‌های رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در حوزه شناسایی اهداف، محتوی، راهبردهای یاددهی-یادگیری، روش‌های ارزشیابی در برنامه‌درسی دوره ابتدایی، برنامه‌درسی ملی مورد مطالعه دقیق قرارگرفت.

تحلیل داده‌ها به شیوه قیاسی و بر اساس چهارچوب مستخرج از برنامه‌درسی ملی و معیارها و مؤلفه‌های مطرح در آن انجام شد. ایجاد مسیر بازشناسی، عامل اصلی اعتباریابی مورد نظر این پژوهش است. مسیر بازشناسی، فرایند تحقیق را به‌طور مختصر شرح می‌دهد (کرسول،^۱ ۲۰۰۷، ص ۲۹۱) و امکان ارزیابی کدها، مقوله‌ها و تئوری را فراهم می‌نماید.

۵. یافته‌های پژوهش

در این بخش، یافته‌های پژوهش به ترتیب و بر اساس پرسش‌های جزئی پژوهش ارائه شده است.

۱. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چیست و بر اساس برنامه‌درسی ملی چگونه تبیین می‌شود؟

در آیات متعددی از قرآن کریم، به طور مستقیم و غیرمستقیم به موضوع فطرت پرداخته شده است. از این میان آیه‌ای که بیشتر به آیه فطرت شناخته شده است همان آیه «فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ» (روم، ۳۰) است. این آیه به صراحت دین را فطرت خدایی برای همگان معرفی می‌نماید.

اگرچه از نظر واژگانی فطرت، به همه موجودات قابل اطلاق است اما در اصطلاح و کاربرد فقط برای انسان به کار می‌رود و در واقع به معنای «صفات ویژه انسان» است. این واژه در قرآن تنها یک بار به کار رفته که آن هم در مورد انسان است و به «الله» اضافه گشته، «فِطْرَتِ اللَّهِ». از تعریف اصطلاحی فطرت (صفات ویژه انسان)، هر صفت ذاتی که در انسان هست، فطری نیست و مقصود از «انسان» در تعریف فطرت «نوع انسان» است نه فرد آن. صفاتی را فطری گویند که در انسان از این رو که انسان است، وجود داشته باشد (گرامی، ۱۳۸۸، ص ۱۰۸-۱۳۱).

از جمله مهم‌ترین مبانی انسان‌شناختی تربیت این است که انسان فطرتی الهی دارد که قابل فعلیت یافتن و شکوفایی یا فراموش شدن است. فطرت سرشتی الهی در وجود آدمی است، یعنی آدمی نسبت به مبدأ عالم هستی معرفت و گرایشی اصیل دارد. این فطرت می‌تواند فعلیت یافته، صیقل بخورد و توسعه پذیرد و می‌تواند به فراموشی سپرده شود. فطرت معرفت حضوری انسان به خداست و میل به پرستش، حقیقت‌جویی، فضیلت‌خواهی و زیبایی‌دوستی از اهم گرایش‌های فطری انسان است. انسان بر حسب فطرت، جویای همه مراتب کمال تا حد بینهایت است (مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰، ص ۵۸). بنابراین، براساس مبانی و آموزه‌های قرآنی و روایات اسلامی، انسان دارای بینش و گرایش فطری توحیدی است، که هم قابلیت فعلیت یافتن و هم قابلیت فراموشی دارد.

اتخاذ رویکرد «فطرت‌گرایی توحیدی» به معنای زمینه‌سازی لازم جهت شکوفایی فطرت الهی آن از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت افراد به منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه است (سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۱۲). رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، با در نظر گرفتن واقعیت وجود انسان که از تعالیم اسلامی در توصیف خصوصیات عموم افراد نوع بشر استخراج شده‌اند و باید آن‌ها را به لحاظ نقش محوری در ترسیم سیمای انسان، سنگ بنای اصلی هرگونه توصیف و تبیینی از فلسفه تربیت با رویکرد اسلامی دانست، قابل تبیین است. در مبانی انسان‌شناختی فلسفه اسلامی، انسان فطرتی ربوبی و توحیدی دارد؛ یعنی سرشتش به خدا گرایش دارد، این فطرت می‌تواند فعلیت یافته، صیقل بخورد و توسعه پذیرد و می‌تواند به فراموشی سپرده شود. همچنین بر مبنای فطرت است که انسان جویای همه‌ی مراتب کمال است (مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران، ص ۵۸). با نگاه دین‌شناختی می‌توان اظهار داشت منشأ و مقصد دین، همان فطرت انسان است. دین حقیقت واحدی است که از سوی خدا برای هدایت بشر به سوی سعادت حقیقی و جاویدان با ارسال پیامبران فرستاده شده (همان، ۱۰۶-۱۰۷) و این «دین نزد خدای سبحان همان اسلام و انقیاد همه جانبه انسان در ساحت هدایت حق متعال است و این دین فطری انسان است» (جوادی‌آملی، ۱۳۸۷، ص ۱۴۵).

با داشتن این رویکرد در برنامه درسی، انسان، فطرت الهی دارد و این فطرت، هم قابلیت شکوفایی و فعلیت یافتن داشته و هم در معرض فراموشی است. هدف تربیت در چنین نگاهی، بیدار و فعال نمودن مستمر فطرت خدا جوی بشر و دستیابی به قرب الهی (برنامه‌درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱، ص ۱۲)، است.

۲. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین اهداف برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟ در رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، هدف کلی تربیت زمینه‌سازی لازم جهت شکوفایی فطرت الهی دانش‌آموزان از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت آنان به منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه است (برنامه‌درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱، ص ۱۲). البته دستیابی افراد به مراتبی از حیات طیبه، به صورت آگاهانه و اختیاری است و با در نظر داشتن همه مؤلفه‌ها و ابعاد هویت انسان به شکلی یک پارچه در راستای شکل‌گیری جامعه صالح و پیشرفت مداوم آن بر اساس نظام معیار اسلامی تکوین می‌یابد (مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران، ص ۱۵۲). اهداف جزئی با در نظر داشتن تفاوت‌های فردی متریبان و تنوع استعدادها و ظرفیت‌های مختلف وجودی متریبان، و همچنین موضوعات درسی مختلف تعیین می‌شود. در جدول شماره ۱، اهداف برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری دسته‌بندی شده است.

جدول ۱: اهداف برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری

منبع	اهداف برنامه‌درسی دوره ابتدایی	حوزه‌های تربیت و یادگیری
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۱.	هدف اصلی حکمت‌آموزی، ایمان مبتنی بر تفکر یا تعمیق معرفت و ایمان متریبان به اعتقادات، اخلاق و احکام الهی است.	حکمت و معارف اسلامی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۲.	هدف اصلی تعمیق معرفت و ایمان دانش‌آموزان به اعتقادات، اخلاق و احکام الهی است.	قرآن.
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۴-۲۵.	هدف اصلی زمینه‌سازی و پرورش مهارت‌ها و ارزش‌های اخلاقی دانش‌آموزان. آشنایی با پیشینه فرهنگی، حفظ آداب و رسوم قومی و محلی، احساس تعلق و ایجاد هویت ملی، قدرت بیان عقاید شخصی، دریافت ایده‌ها و افکار، بیان تخیلات و بدیعه‌گویی، و رشد مهارت‌های اجتماعی، شخصی، ذهنی، ارتباطی، فرهنگی، مطالعه و پژوهش و ارزش‌های اخلاقی	زبان و ادبیات فارسی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۵-۲۷.	هدف اصلی زمینه‌سازی دستیابی کودکان به هویت فردی و جمعی از طریق جهت‌دادن به شیوه زندگی است. هدف مهم دیگر ناظر به درک معنا و قدرشناسی نسبت به نشانه‌های جمال الهی و زیبایی‌ها در پیشینه فرهنگی جامعه و حفظ و تعالی آن است.	فرهنگ و هنر
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۸-۲۹.	هدف برقراری سلامت کامل جسمی و روانی دانش‌آموزان به عنوان امانت الهی و بکارگیری روش‌های درست انجام فعالیت جسمانی، ارتقای توانایی‌های بدنی و حرکتی، تبیین روش‌های تفریحی سالم و ترویج بهداشت و اصول سالم زیستن و پیشگیری از ایجاد بیماری و توجه به سطح کیفی زندگی و رشد و اختلال و معلولیت‌های اندامی و توانمندسازی افراد در تسلط بر رفتار خود و حفظ سلامت است تکامل فرد، اصول صحیح تغذیه، رعایت آداب بهداشتی و کسب مهارت‌های ایمنی از مهمترین اهداف این حوزه می‌باشد.	سلامت و تربیت بدنی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۹-۳۱.	هدف رام کردن نفس سرکش و صیقل دادن شخصیت وجودی و تثبیت هویت انسانی و فراهم شدن زمینه ارتقاء وجودی و کسب روزی حلال و فراهم آوردن پاسخگویی به نیازهای جامعه، پیشرفت فردی، افزایش بهره‌وری، مشارکت در زندگی اجتماعی و اقتصادی، کاهش فقر، افزایش درآمد و توسعه‌یافتگی است.	کار و فن‌آوری،
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۱-۳۳.	هدف اصلی زمینه‌سازی و ارتقاء درک دانش‌آموزان از ویژگی‌های تمدن و فرهنگ ایرانی - اسلامی و تأثیر آن در توسعه جامعه بشری و پی‌بردن به نقش خود برای حفظ و ارتقا موقعیت و جایگاه ایران در بین کشورهای منطقه و در سطح جهان است.	علوم انسانی و مطالعات اجتماعی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۳-۳۶.	هدف اصلی در حوزه تربیت و یادگیری ریاضیات توانمندسازی انسان برای توصیف دقیق موقعیت‌های پیچیده، پیشبینی و کنترل وضعیت‌های ممکن مادی، اقتصادی، اجتماعی است.	ریاضیات
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۶.	پرورش علمی دانش‌آموزان و برخوردارشدن ایشان از سواد علمی فن‌آورانه در بعد. هدف درک واقعیت‌های هستی و کشف فعل خداوند است شخصی و فردی از لازمه‌های زندگی سالم و موفقیت‌آمیز، و در بعد اجتماعی لازمه بقای عزت‌مدار و توسعه پایدار ایران اسلامی است.	علوم تجربی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۸-۳۹.	اهداف عبارتند از: یکپارچه‌شدن یادگیری و سامان دادن ارتباط‌های انسانی و تعمیم آن به موقعیت‌های جدید. آموزش آداب و مهارت‌های زندگی، شایستگی‌های لازم برای خودمدیریتی دانش‌آموزان در اداره امور روزمره زندگی و بنیان خانواده	آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده

۳. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین محتوای برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟ محتوای آموزشی محدود به جزئیات علمی و دانسته‌ها و مهارت‌های خاص نمی‌شود، بلکه افزون بر پرداختن به جزئیات ضروری و

آگاهی‌های لازم زندگی، زمینه‌ساز داشتن فهمی عمیق و کلی از خلقت انسان و جهان و مبداء و مقصد وی است. چنین محتوایی، مغذی و پرورش‌دهنده تمام ابعاد وجودی انسان است و محدود به بعد ذهنی یا علمی و... نیست. در جدول شماره ۲. محتوای برنامه درسی دوره ابتدایی بر اساس حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری دسته‌بندی شده است.

جدول ۲: محتوای برنامه درسی دوره ابتدایی بر اساس حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری

منبع	محتوای برنامه‌درسی دوره ابتدایی	حوزه‌های تربیت و یادگیری
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۱.	محتوا شامل اعتقادات، اخلاق و احکام اسلامی است. در حد شناخت عقلانی اصلی‌ترین موضوعات اعتقادی شامل توحید، معاد، عدل، نبوت و امامت، ولایت فقیه، نظام خلقت و مسائل مبتلا به مربوط به آنها، بدون طرح جزئیات تخصصی هر موضوع است؛ در واقع حکمت نظری، موضوع این بخش از محتوا است	حکمت و معارف اسلامی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۲.	حوزه محتوایی آموزش قرآن کریم شامل ۱. توانایی خواندن صحیح و روان قرآن کریم؛ ۲. توانایی درک معنای عبارات ساده و پرکاربرد قرآن کریم؛ ۳. توانایی نسبی تدبر در آیات قرآن کریم به منظور درک ساده و اولیه دقایق و ظرائف مفاهیم آیات؛ ۴. انس مستمر و دائمی با قرآن کریم. آشنایی با زبان عربی و مشخصاً مهارت‌های چهارگانه زبانی یعنی خواندن، گوش کردن، نوشتن و سخن گفتن در این حوزه به میزانی است که دانش‌آموز را در درک معنای آیات قرآن کریم، کلام معصومین و متون دینی و فرهنگ اسلامی کمک کند.	قرآن
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۴-۲۵.	محتوا شامل ارزش‌های فرهنگ اسلامی و ملی و آداب و اخلاق متعلق به این سرزمین است.	زبان و ادبیات فارسی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۵-۲۷.	قلمرو محتوای این حوزه دستیابی به سواد فرهنگی و میان‌فرهنگی برای درک ارتباط فرهنگ‌ها، اقوام و ملیت‌ها در سطح ملی، سازماندهی محتوا در این حوزه تا پایان. و جهانی و ارتباط خرده فرهنگ‌ها با فرهنگ معیار، تمایز فرهنگ مدرن و سنتی است دوره آموزش عمومی مبتنی بر تربیت هنری است	فرهنگ و هنر
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۸-۲۹.	محتوا دربرگیرنده مهارت‌های حرکتی و آمادگی جسمانی؛ بازی‌ها و رشته‌های ورزشی؛ تفریحات سالم؛ اصول تغذیه سالم و متوازن؛ ایمنی و پیشگیری از آسیب‌های فردی و جمعی در ابعاد و شرایط مختلف؛ مهارت‌های زیستی و بهداشت فردی و عمومی؛ نظام مراقبت از سلامت جسمانی و روانی با تأکید بر سلامت فرد، خانواده و اجتماع؛ بهداشت بلوغ و سلامت نوجوانی است.	سلامت و تربیت بدنی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۹-۳۱.	محتوا شامل شایستگی‌های محوری غیرفنی دنیای کار؛ شایستگی‌های پایه فنی مورد نیاز نیروی کار حرف و مشاغل گوناگون؛ شایستگی‌های مربوط به فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ و شایستگی‌های مربوط به یادگیری مادام‌العمر فنی و حرفه‌ای است	کار و فن‌آوری
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۱-۳۳.	محتوا شامل فرهنگ و تاریخ جامعه، ویژگی‌های تمدن و فرهنگ ایرانی - اسلامی است.	علوم انسانی و مطالعات اجتماعی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۳-۳۶.	محتوا شامل اعداد و محاسبات عددی؛ جبر و نمایش نمادین؛ هندسه و اندازه‌گیری؛ داده‌ها، آمار و احتمال است. فناوری در ریاضیات و کاربردهای آن و شرح خدمات دانشمندان و ریاضی‌دانان ایرانی و نقش آنان در تاریخ ریاضی بخشی از محتوای این حوزه را تشکیل می‌دهد.	ریاضیات
۱. سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۶ ۲. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش، علوم تجربی پایه اول، ۱۴۰۲ ۳. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش، علوم تجربی پایه هشتم، ۱۴۰۲ ۴. شیروانی شیری، نبوی‌زاده، ۱۴۰۲.	محتوا شامل مفاهیم و دانش علمی و فرایندهای علمی و روش علم‌آموزی هم‌چون مهارت‌های فرایندی و مهارت‌های پیچیده تفکر است. در درس علوم تجربی که می‌توان به آسانی بین چهار عرصه‌ی یادگیری یعنی خود، خلقت، خلق و خالق متعال ارتباطی منسجم، منطقی و معنادار به وجود آورد (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش، علوم تجربی پایه اول، ۱۴۰۲). کسب علم مفید، سودمند و هدفدار که بتواند انسان‌هایی مسئولیت‌پذیر، متفکر و خلاق پرورش دهد، مورد توجه است (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش، علوم تجربی پایه هشتم، ۱۴۰۲). دانش‌آموز با نگرشی کلی نسبت به عالم هستی و خالق یگانه مخلوقات، به مطالعه جزئیات علمی پرداخته و تجارب، دانش و شناخت و مهارت و نگرش جزئی در بخش‌های مختلف را کسب می‌کند و با نگاهی کلی، تمام آموخته‌ها و تجارب جزئی را در یک نظام منسجم و مرتبط به هم صورت‌بندی کرده و آن را در ارتباط با خالق هستی متصور خواهد شد (شیروانی شیری، نبوی‌زاده، ۱۴۰۲).	علوم تجربی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۸-۳۹.	محتوا شامل الگوها، دانش و مهارت‌هایی لازم در برقراری ارتباط سازنده در چهار عرصه (ارتباط با خود، خدا، خلق، خلقت) تدارک فرصت‌های تربیتی که در آن دانش‌آموزان بتوانند به... است. محتوای آموزش از متن زندگی و در متن زندگی رخ دهد کسب تجربه در موقعیت‌های واقعی زندگی دست‌یابند جهت‌گیری اصلی در آموزش مهارت‌هاست.	آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده

۴. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین راهبردهای یاددهی-یادگیری در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟

راهبردهای یاددهی-یادگیری ناظر بر زمینه‌سازی ابراز گرایش‌های فطری، شناخت موقعیت یادگیرنده و اصلاح مداوم آن است. در این رویکرد، یادگیری حاصل تعامل خلاق، هدفمند و فعال یادگیرنده با محیط‌های متنوع یادگیری با در نظر داشتن جنبه‌های مختلف ارتباط با خود، خداوند، دیگران و سایر مخلوقات است. در جدول شماره ۳. راهبردهای یاددهی-یادگیری در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری دسته‌بندی شده است.

جدول ۳: راهبردهای یاددهی-یادگیری برنامه درسی دوره ابتدایی بر اساس حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری

منبع	راهبردهای یاددهی-یادگیری برنامه‌درسی دوره ابتدایی	حوزه‌های تربیت و یادگیری
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۱.	فرآیند تربیت باید به گونه‌ای باشد که طی آن تفکر و تعقل و حکمت پرورش یابد. فرآیند اصلی در عمل اختیاری و آگاهانه انسان که باید در معارف اسلامی مورد نظر باشد فرآیند شناخت فکورانه، ایمان آگاهانه و عمل ارادی است.	حکمت و معارف اسلامی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۲.	شيوه‌های متنوع یاددهی - یادگیری همچون مشاهده آیات، تدبر و تعمق، صحبت و گفت‌وگو، تجربه، تفکر فردی و جمعی، تهذیب نفس، داستان‌گویی، تأسی از اسوه‌های حسنه و غیره و تکرر در محیط یادگیری خانواده، طبیعت، مسجد، مدرسه، محیط اجتماعی، محیط کار و غیره می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.	قرآن،
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۴-۲۵.	یادگیری از طریق زمینه‌سازی تجربیات ارتباطی طبیعی و واقعی و موقعیت‌های فرهنگی دانش‌آموزان رخ می‌دهد. در فرآیند یاددهی - یادگیری فهم زبان، باورها، ارزش‌ها و نگرش‌ها، ساختار زبانی، جایگاه و گشتار زبان فارس و آموزش مبتنی بر رویکرد ارتباطی و تأکید بر انتقال ارزش‌های فرهنگ اسلامی - ایرانی مورد نظر است.	زبان و ادبیات فارسی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۵-۲۷.	این حوزه یادگیری ناظر به درک معنا، قدرشناسی نسبت به نشانه‌های جمال الهی و زیبایی‌ها در پیشینه فرهنگی جامعه و حفظ و تعالی آن است.	فرهنگ و هنر
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۸-۲۹.	یادگیری ناظر به کسب شایستگی‌هایی است که در آن متربی ظرفیت‌های جسمی، روحی و روانی خود را بشناسند، به آن اعتماد کنند و در جهت پرورش آن کوشا باشند. دانش‌آموزان در خلال ورزش و فعالیت‌های بدنی یاد می‌گیرند چگونه در قالب گروهی کار کنند، اعتماد به نفس خود را افزایش دهند، برای اوقات فراغت خود برنامه‌ریزی کنند، خطرکنند، در مسائل درگیر شوند و به کمک دیگران مسائل را حل کنند.	سلامت و تربیت بدنی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۹-۳۱.	یادگیری مبتنی بر دیدگاه فناورانه است. در پایه‌های اول تا سوم دوره ابتدایی مهارت‌های مربوط به کار به صورت تلفیقی با سایر حوزه‌های یادگیری ارائه می‌شود. در پایه‌های چهارم تا ششم دوره ابتدایی و دوره متوسطه اول مهارت‌های مربوط به کار در قالب پروژه و بر اساس نیازها، استعدادها، علایق و موقعیت‌های محلی تعریف و به‌صورت عملی اجرا خواهد شد.	کار و فن‌آوری،
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۱-۳۳.	راهبردهای یاددهی-یادگیری شامل زمینه‌سازی فرصت‌هایی برای به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران در خصوص مسایل اجتماعی در سطح محلی، ملی و جهانی در آموزش‌های مدرسه‌ای است.	علوم انسانی و مطالعات اجتماعی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۳-۳۶.	راهبردهای یاددهی-یادگیری مبتنی بر آشنایی و مهارت‌یابی دانش‌آموز با فرآیندهای ریاضی نظیر حل مسئله و به کارگیری استراتژی‌های حل مسئله، مدل‌سازی، استدلال، تفکر نقاد و استدلال منطقی، تفکر تجسمی یا دیداری و تفکر خلاق، اتصال و پیوندهای موضوعی و مفهومی ریاضی، گفتمان ریاضی، تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی، تخمین‌زدن، و دقت‌یافتن آشنا شده و در آن‌ها مهارت یابند.	ریاضیات
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۶.	یادگیری شامل مطالعه فرایندهای حیاتی و موجودات، زمین و پیرامون آن، تغییرات ماده و انرژی، طبیعت و مواد فراوری شده، علوم در اجتماع، علوم در زندگی روزانه و تاریخ علم در ایران و اسلام است. تربیت علمی شامل فرایندهای علمی و روش علم‌آموزی و مهارت‌های پیچیده تفکر است. ایجاد ارتباط بین آموزه‌های علمی و زندگی واقعی و مرتبط ساختن محتوای یادگیری با کاربردهای احتمالی آن به معنادار شدن یادگیری و کسب علم مفید، سودمند و هدفدار برای دانش‌آموزان، منجر می‌شود.	علوم تجربی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۸-۳۹.	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یادگیری تابع شرایط و مقتضیات فرهنگی دانش‌آموزان است. از این رو، ضروری است آموزش از متن تدارک فرصت‌های تربیتی که در آن دانش‌آموزان بتوانند به کسب تجربه در موقعیت‌های واقعی زندگی، زندگی و در متن زندگی رخ دهد دست یابند جهت‌گیری اصلی در آموزش مهارت‌هاست.	آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده

۵. رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین روش‌های ارزشیابی در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟ در رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، ارزشیابی هدف تربیت نیست، بلکه زمینه‌ای برای رشد مداوم و مستمر افراد از نظر شناختی و عاطفی

و گرایشی و ارادی است. بهره‌گیری از شیوه خودارزیابی و زمینه‌سازی آن، ضمن حفظ کرامت انسانی افراد، به درک موقعیت فرد و خودشناسی وی کمک می‌کند. در جدول شماره ۴، روش‌های ارزشیابی در برنامه درسی دوره ابتدایی بر اساس حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری دسته‌بندی شده است.

جدول ۴: روش‌های ارزشیابی در برنامه درسی دوره ابتدایی بر اساس حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری

منبع	روش‌های ارزشیابی در برنامه‌درسی دوره ابتدایی	حوزه‌های تربیت و یادگیری
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۱.	آمادگی برای دینداری و عمل به وظایف دینی مبتنی بر ایمان توأم؛ آموزان در پایان دوره‌های تحصیلی عبارتند از نتایج یادگیری دانش با معرفت و شناخت؛ احساس خرسندی و رضایت از هویت اسلامی خود و علاقه و تلاش برای حفظ آن؛ تلاش برای رشد شعائر و فرهنگ دینی جامعه در شرایط مختلف اجتماعی؛ احساس مسئولیت نسبت به نظام اسلامی و مشارکت در پیشرفت نظام و اقتدار و سربلندی آن در جهان؛ بهره‌مندی از حکمت نظری و عملی. بنابراین ارزشیابی متناسب با این نتایج و انتظارات، در ارتباط با عمل و رفتار فرد در زندگی فردی و اجتماعی قابل تحقق خواهد بود.	حکمت و معارف اسلامی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۲.	ارزشیابی این درس شامل ارزیابی توانایی خواندن صحیح و روان قرآن کریم، توانایی درک معنای عبارات ساده و پرکاربرد آن، توانایی نسبی تدبیر در آیات و انس مستمر و دائمی با قرآن کریم است. بخشی از این ارزشیابی می‌تواند به صورت آبی و عینی برگزار شود و بخشی به صورت فرآیندی، مشاهده رفتار و خود ارزیابی است.	قرآن
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۴-۲۵.	ارزشیابی مبتنی بر تجربیات واقعی و موقعیت‌های فرهنگی دانش‌آموزان است. این امر خصوصاً در سال‌های اولیه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. تخلق به آداب و اخلاق ملی و دینی از طریق مشاهده در رفتار قابل ارزیابی است.	زبان و ادبیات فارسی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۵-۲۷.	ارزشیابی غیرمستقیم و با تکیه بر عواطف، امکان ابراز احساسات، افکار، ایده‌ها، دریافت‌های شخصی، پرورش قوه خیال، خلاقیت و وجه فردی دانش‌آموز، از طریق به کارگیری حواس مختلف در قالب‌های متنوع هنری انجام می‌شود.	فرهنگ و هنر
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۸-۲۹.	میزان آگاهی و شناخت کودک از ظرفیت‌های جسمی، روحی و روانی خود به عنوان یک دهش الهی، اهتمام وی در جهت پرورش آن، مسئولیت‌پذیری در قبال بهداشت و سلامتی خود، توانمندی در انجام فعالیت‌های بدنی به صورت فردی و گروهی و توانمندسازی فرد در تسلط بر رفتار و حفظ سلامت خود و پیشگیری از کردارهای پرخطر و بهبود زندگی مورد ارزشیابی قرار می‌گیرد.	سلامت و تربیت بدنی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۲۹-۳۱.	ارزشیابی مهارتی، عملی و تجربی است.	کار و فن‌آوری
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۳-۳۱.	ارزشیابی هم جنبه عملی و فعالیتی و هم جنبه نظری و شناختی دارد. از یک سو نحوه تعامل دانش‌آموز، چگونگی مشارکت او در مسائل اجتماعی و چگونگی استفاده از شایستگی‌های اجتماعی یا محوریت معیارهای فرهنگ اسلامی - ایرانی، در عمل و رفتار وی در موقعیت‌ها، مورد ارزیابی است. از دیگر سو، آگاهی و فهم وی از مفروضه‌ها و مسائل اجتماعی مورد ارزیابی است.	علوم انسانی و مطالعات اجتماعی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۳-۳۶.	ارزشیابی می‌تواند در دو بعد الف، درک و فهم، تجزیه و تحلیل مفاهیم و موضوعات ب، مهارت و کاربرد آن در موقعیت واقعی انجام شود.	ریاضیات
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۶.	ارزشیابی شامل ارزیابی درک و فهم، تجزیه و تحلیل مفاهیم و موضوعات علمی و تجربی و هم ارزیابی توانمندی و مهارت متربی در به‌کارگیری روش مناسب علمی برای تحلیل و حل مسائل علمی و تجربی است.	علوم تجربی
سند برنامه‌درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۳۸-۳۹.	ارزشیابی شامل ارزشیابی درک و فهم، تجزیه و تحلیل مفاهیم و موضوعات و ارزشیابی عملی از مهارت و کاربرد آن در موقعیت واقعی است.	آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده

در نگاهی کلی، یافته‌های پژوهش گویای آن است که رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی که برگرفته از آموزه‌های قرآنی و مورد بحث فلسفه تربیت اسلام است، بخش مهمی از مبانی انسان‌شناختی تربیت را شکل می‌دهد. با مطالعه و تحلیل مبانی فلسفی تربیت و سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، این رویکرد در تمام حوزه‌های تربیت و یادگیری و در عناصر اصلی برنامه درسی از جمله هدف، محتوی، راهبردهای یاددهی - یادگیری و ارزشیابی تعیین کننده است. در جدول شماره ۵، یافته‌های پژوهش با نگاهی کلی ارائه می‌شود.

جدول ۵: رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی و دلالت‌های آن در برنامه درسی دوره ابتدایی (منبع: مؤلف)

عناصر اصلی برنامه درسی	دلالت‌های رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در عناصر اصلی برنامه درسی ملی
۱. اهداف	الف. هدف کلی تربیت بیدار و فعال نمودن مستمر فطرت خدا جوی بشر و دستیابی به قرب‌الهی است. ب. اهداف جزئی با در نظر داشتن تفاوت‌های فردی متربیان و تنوع استعدادها و ظرفیت‌های مختلف وجودی متربیان، و حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری و همچنین موضوعات درسی مختلف تعیین می‌شود.
۲. محتوای برنامه‌درسی	الف. محتوای آموزشی محدود به جزئیات علمی و دانسته‌ها و مهارت‌های خاص نمی‌شود. محتوای آموزشی افزون بر پرداختن به جزئیات ضروری و آگاهی‌های لازم زندگی، زمینه‌ساز داشتن فهمی عمیق و کلی از خلقت انسان و جهان و مبداء و مقصد وی است. ب. رعایت تنوع و تناسب در تدوین و انتخاب محتوا. محتوا، مبتنی بر ارزش‌های فرهنگی و تربیتی و سازوار با آموزه‌های دینی و قرآنی، مجموعه‌ای منسجم و هماهنگ از فرصت‌ها و تجربیات یادگیری است که زمینه شکوفایی فطرت الهی، رشد عقلی و فعلیت‌یافتن عناصر و عرصه‌ها را به‌صورت پیوسته فراهم می‌آورد. محتوای دربرگیرنده مفاهیم و مهارت‌های اساسی و ایده‌های کلیدی مبتنی بر شایستگی‌های مورد انتظار از دانش‌آموزان است. محتوای برگرفته از یافته‌های علمی و معتبر بشری است و متناسب با نیازهای حال و آینده، علایق، ویژگی‌های روانشناختی آن، انتظارات جامعه اسلامی و زمان آموزش است.
۳. راهبردهای یادگیری	الف. راهبردهای یادگیری - یادگیری ناظر بر زمینه‌سازی ابراز‌گرایی‌های فطری، شناخت موقعیت یادگیرنده و اصلاح مداوم آن است. در این رویکرد، یادگیری حاصل تعامل خلاق، هدفمند و فعال یادگیرنده با محیط‌های متنوع یادگیری با در نظر داشتن جنبه‌های مختلف ارتباط با خود، خداوند، دیگران و سایر مخلوقات است. ب. با در نظر داشتن این مبنای انسان‌شناختی که انسان‌ها در عین برخورداری از مشترکات اساسی، ظرفیت‌های متفاوت دارند و هر کس به اندازه توان و وسع خویش مکلف است؛ می‌توان شیوه‌های متنوع و متناسب با هر ظرفیت در فرایند یاددهی یادگیری مورد توجه قرار داد.
۴. روش‌های ارزشیابی	الف. در رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، حفظ کرامت انسانی مورد ملاحظه است. ارزشیابی نه هدف و غایت تربیت، بلکه زمینه‌ای برای رشد مداوم و مستمر افراد از نظر شناختی و عاطفی و گرایشی و ارادی است. بهره‌گیری از شیوه خودارزیابی و زمینه‌سازی آن، ضمن حفظ کرامت انسانی افراد، به درک موقعیت فرد و خودشناسی وی کمک می‌کند. ب. با در نظر داشتن این مبنای انسان‌شناختی که انسان‌ها ظرفیت‌های متفاوت دارند و هر کس به اندازه توان و وسع خویش مکلف است؛ می‌توان سطوح و شیوه‌های متنوع و متناسب با هر وسع، و سطوح مختلفی از تکلیف، برای ارزشیابی در نظر گرفت.

۶. نتیجه‌گیری

در پاسخ به پرسش «رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چیست و بر اساس برنامه‌درسی ملی چگونه تبیین می‌شود؟»، با نگاهی انسان‌شناختی از منظر آموزه‌های قرآنی، می‌توان گفت فطرت یکی از مفاهیم بنیادی در توصیف انسان است.

در این نگاه، فطرت سرشتی الهی در وجود آدمی است، یعنی آدمی نسبت به مبدأ عالم هستی، معرفت و گرایشی اصیل دارد. بنابراین، فطرت معرفت و میلی است که ضمیر وجود انسان نسبت به خداوند به عنوان یگانه خالق عالم هستی وجود دارد. حنفیت یا میل به یکتاپرستی و مفاهیم قرآنی دیگر همچون صبغت و عهد و میثاق ناظر بر همین معنا هستند. صبغت که به معنای رنگ‌آمیزی است، اشاره به این حقیقت دارد که رنگ و صبغه وجودی ما از خداست و به همین دلیل ماهیتی الهی و میل و معرفتی نسبت به یگانه خالق خود داریم. درحوزه تعلیم و تربیت، بنانهادن تربیت انسان بر چنین تصویری از انسان که و پذیرش این معرفت و میل در ضمیر انسان و امکان هدایت وی بر این اساس، و این که انسان بر مبنای فطرت و سرشت خویش، جوایای همه مراتب کمال تا حد بینهایت است، جهت‌گیری و رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی شناخته می‌شود.

در سند برنامه‌درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱)، رویکرد و جهت‌گیری کلی برنامه‌های درسی و تربیتی، رویکرد «فطرت‌گرایی توحیدی» است. اتخاذ این رویکرد به معنای زمینه‌سازی لازم جهت شکوفایی فطرت الهی آن از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت آنان به منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه است. در رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، مرتب‌ی، امانت الهی و دارای کرامت ذاتی است و فطرت الهی در وجود او نهفته است و قابلیت شکوفایی و فعلیت‌یافتن دارد. مربی، در مسیر راه انبیا و ائمه اطهار (علیهم‌السلام) اسوه‌ای امین و بصیر است و با شناخت و بسط ظرفیت‌های وجودی و خلق فرصت‌های تربیتی و آموزشی زمینه درک و انگیزه اصلاح مداوم موقعیت آنان را فراهم می‌سازد. محتوا، مبتنی بر ارزش‌های فرهنگی و تربیتی و سازوار با آموزه‌های دینی و قرآنی، مجموعه‌ای منسجم و هماهنگ از فرصت‌ها و

تجربیات یادگیری است که زمینه شکوفایی فطرت الهی، رشد عقلی و فعلیت یافتن عناصر و عرصه‌ها (در هدف‌گذاری پنج عنصر: تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق و چهار عرصه ارتباط با خود، خدا، خلق و خلقت به صورت بهم‌پیوسته و با محوریت ارتباط با خدا تبیین و تدوین می‌شوند) را به صورت پیوسته فراهم می‌آورد. یاددهی - یادگیری، فرآیندی زمینه‌ساز برای ابراز گرایش‌های فطری، شناخت موقعیت یادگیرنده و اصلاح مداوم آن است. همچنین یادگیری حاصل تعامل خلاق، هدفمند و فعال یادگیرنده با محیط‌های متنوع یادگیری است و دیدگاه آن را به طور معنادار نسبت به ارتباط با خود، خداوند، دیگران و مخلوقات، تحت تأثیر قرار دهد. ارزشیابی زمینه انتخابگری، خود مدیریتی و رشد مداوم را با تأکید بر خود ارزیابی فراهم می‌کند و بهره‌گیری از سایر روش‌ها را زمینه‌ساز تحقق آن می‌داند. ارزشیابی ضمن حفظ کرامت انسانی، کاستی‌های یادگیری را فرصتی برای بهبود موقعیت می‌داند و کاستی‌های یادگیری را فرصتی برای بهبود و اصلاح نظام آموزشی می‌داند (برنامه‌درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱، ص ۱۱-۱۴).

با داشتن رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه درسی، انسان (در نقش مربی یا متربی) به عنوان مخاطب تربیت، دارای فطرت و سرشتی الهی است. این فطرت که هم از نوع شناختی و هم گرایشی است، قابلیت شکوفایی و فعلیت یافتن داشته و هم در معرض نسیان و فراموشی است.

در پاسخ به پرسش «رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین اهداف برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟»، بر اساس یافته‌های پژوهش، می‌توان گفت هدف کلی تربیت در چنین نگاهی، بیدار و فعال نمودن مستمر فطرت خداجوی بشر و دستیابی به قرب الهی است که این تقرب با معرفت و عمل عبادت حاصل می‌شود چنانچه خداوند متعال نیز در قرآن می‌فرماید «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» (ذاریات، ۵۶). اهداف جزئی نیز با در نظر داشتن تفاوت‌های فردی متربیان و تنوع استعدادها و ظرفیت‌های مختلف وجودی متربیان، و حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری و همچنین موضوعات درسی مختلف تعیین می‌شود.

در پاسخ به پرسش سوم یعنی «رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین محتوای برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟»، باید گفت در این رویکرد، محتوای آموزشی محدود به جزئیات علمی و دانسته‌ها و مهارت‌های خاص نمی‌شود، بلکه افزون بر پرداختن به جزئیات ضروری و آگاهی‌های لازم زندگی، زمینه‌ساز داشتن فهمی عمیق و کلی از خلقت انسان و جهان و مبداء و مقصد وی است. چنین محتوایی، مغذی و پرورش‌دهنده تمام ساحت‌ها و ابعاد وجودی انسان است. تجاری‌مقدم، امین‌خندقی و قنذیلی (۱۳۹۹) در بحث از محتوای برنامه درسی در رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی به دلالت‌هایی از جمله آیه‌بینی پدیده‌ها، توجه به نیازها، ظرفیت و توانایی‌های فطری متربی، انسجام، یکپارچگی، وحدت، جامعیت و کل‌نگری، اصالت و توازن و برانگیزانندگی برای محتوای برنامه‌درسی دست‌یافتند که با یافته‌های این پژوهش در تلائم است.

در پاسخ به این پرسش که «رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین راهبردهای یاددهی-یادگیری در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟» باید افزود راهبردهای یاددهی-یادگیری ناظر بر زمینه‌سازی ابراز گرایش‌های فطری، شناخت موقعیت یادگیرنده و اصلاح مداوم آن است. در این رویکرد، یادگیری حاصل تعامل خلاق، هدفمند و فعال یادگیرنده با محیط‌های متنوع یادگیری با در نظر داشتن جنبه‌های مختلف ارتباط با خود، خداوند، دیگران و سایر مخلوقات است. در تعیین راهبردهای یاددهی-یادگیری در برنامه‌درسی دوره ابتدایی، نتایج این پژوهش با یافته‌های پژوهش کینخا و همکاران (۱۳۹۸) از این حیث که راهبردهای یاددهی-یادگیری در نگاه فطرت‌گرای توحیدی را در ارتباط با ارزش‌ها و هدف‌ها متصور هستند، متلائم است. یافته‌های این پژوهش‌ها گویای آن است که فرایند یاددهی-یادگیری برنامه‌درسی فطرت‌گرای توحیدی از مؤلفه‌های اصلی چون معنویت‌گرایی، عدالت‌خواهی، تلفیق آموزش با پرورش، بهره‌گیری از اراده و اختیار، ترکیب روش‌های تدریس در آموزش، تناسب امکانات با محدودیت‌ها، همسوئی عوامل تربیت، خودسازی و یادگیری مادام‌العمر، آرمان‌خواهی و واقعیت‌گرایی، استفاده از همه قوا و احساسات فراگیر در جریان آموزش، حفظ کرامت ذاتی فراگیران و توجه به تفاوت‌های فراگیران، برخوردار است.

در پاسخ به پرسش «رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی چه دلالت‌هایی در تعیین روش‌های ارزشیابی در برنامه‌درسی دوره ابتدایی بر اساس برنامه‌درسی ملی دارد؟» می‌توان اذعان داشت که در این رویکرد، ارزشیابی زمینه‌ای برای رشد مداوم و مستمر افراد از نظر شناختی و عاطفی

و گرایشی و ارادی است. بهره‌گیری از شیوه خودارزیابی و زمینه‌سازی آن، ضمن حفظ کرامت انسانی افراد، به درک موقعیت فرد و خودشناسی وی کمک می‌کند. با در نظر داشتن این مبنای انسان‌شناختی که انسان‌ها در عین برخورداری از مشترکات اساسی، ظرفیت‌های متفاوت دارند و هر کس به اندازه توان و وسع خویش مکلف است؛ می‌توان سطوح و شیوه‌های متنوع و متناسب با هر وسع، و سطوح مختلفی از تکلیف، برای ارزشیابی در نظر گرفت.

در تحلیل نتایج پژوهش می‌توان اظهار داشت که در تربیت با نگاه فطرت‌گرایی توحیدی، هدف دستیابی انسان به قرب الی الله است که از طریق بندگی خالصانه در پرتو شکوفایی فطرت الهی انسان «فَطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا...» (روم، ۳۰) صورت می‌گیرد. جهت‌دهی تربیت به سمت شناخت نفس انسانی (معرفة النفس)، که به فرموده حضرت علی علیه السلام سودمندترین شناخت است و به فرمایش امام سجاده علیه السلام این حق نفس است که آن به اطاعت خداوند گماشته شود، اولین و اساسی‌ترین اقدام در جهت شناخت گرایش و معرفت فطری و شکوفایی و فعال‌نگه داشتن آن است. اهداف جزئی با در نظر داشتن شرایط و موقعیت کودکان دبستانی و تفاوت‌های فردی مخاطبان تربیت و تنوع استعدادها و ظرفیت‌های مختلف وجودی ایشان، و حوزه‌های مختلف تربیت و یادگیری و همچنین موضوعات درسی مختلف تعیین می‌شود. در این رویکرد، محتوای آموزشی با در نظر داشتن موقعیت و ظرفیت کودکان دوره ابتدایی، و متناسب با آگاهی فطری و سرشت الهی، دربرگیرنده فهمی کلی از خالق و چگونگی خلقت انسان، جهان و مبداء و مقصد وی است. در قرآن کریم، در آیات متعدد به خالق، مبداء و مقصد جهان به وضوح اشاره شده است از جمله آن جا که می‌فرماید «هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ...» (حدید، ۳). داشتن این نگاه کلی که در تعیین محتوای آموزشی فارغ از موضوع خاص، ابتدا و انتهای آن محتوا، یا آن علم مورد بحث و موجودیت آن از خداست و خداوند خالق «هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ...» (حدید، ۴) یا «.. خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ..» (انعام، ۱۰۲)، و عالم «... وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ» (حدید، ۳) و مدبر تمام امور است، در نگاه استفاده‌کننده از آن محتوی و علم و دانش، تأثیر انگیزشی و جهت‌دار خواهد داشت. در تبیین این نکته که حفظ کرامت انسانی در ارزشیابی، ضروری است می‌توان از این آیه قرآنی که می‌فرماید «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ...» (اسراء، ۷۰)، استفاده کرد که انسان فارغ از هر نوع توانمندی و شایستگی یا عدم آن، دارای کرامت ذاتی است. در دوره ابتدایی، با توجه به حساسیت و آسیب‌پذیری کودکان، در ارزشیابی از آموخته‌ها لازم است مربیان، معلمان و مسئولین ارزشیابی با در نظر داشتن شرایط سنی و روانی کودک و ظرفیت مخاطب، با آرامش کامل، حافظ کرامت ذاتی کودک باشند.

فهرست منابع

۱. ابراهیم کافوری؛ کیمیا، ملکی، حسن؛ و علی اکبر خسروی بابادی (۱۳۹۴). «بررسی نقش عناصر برنامه‌درسی کلاین در افت تحصیلی درس ریاضی سال اول دوره متوسطه از دیدگاه شرکای برنامه‌درسی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی». سال دوازدهم، ۲ (۱۷)، ۵۰-۶۲.
۲. باقری، خسرو (۱۳۹۸). نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی. چاپ چهل و چهارم، جلد اول، تهران: مدرسه.
۳. تجاری‌مقدم، هاجر؛ امین‌خندقی، مقصود و سید جواد قنذیلی (۱۳۹۹). «تبیین عناصر و مولفه‌های برنامه‌درسی فطرت‌گرایی توحیدی در تربیت دینی متربیان». پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، ۱۰ (۳۰): ۱۵۴-۱۳۸.
۴. جوادی‌آملی، عبدالله (۱۳۸۷). فطرت در قرآن. چاپ پنجم، قم: اسراء.
۵. حسین‌زاده، ام‌البین (۱۴۰۱). «واکاوی انواع هویت مبتنی بر رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی». علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۱۰ (۱۸)، ۲۳۱-۲۵۹.
۶. راغب اصفهانی، ابوالقاسم (۱۳۷۴). مفردات الفاظ قرآن با تفسیر لغوی و ادبی قرآن (جلد سوم). به کوشش سید غلامرضا خسروی حسینی. تهران: مرتضوی.
۷. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش (۱۴۰۲). علوم تجربی پایه اول. چاپ سیزدهم، تهران: افست.
۸. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش (۱۴۰۲). علوم تجربی پایه هشتم. چاپ دهم، تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی.
۹. سند برنامه‌درسی ملی (۱۳۹۱). تهران: شورای عالی آموزش و پرورش.
۱۰. شوشتری مهرین، عباس (۱۳۷۴). فرهنگ کامل لغات قرآن. چاپ سوم، تهران: انتشارات گنجینه.
۱۱. شیروانی شیرینی، عبدالمحمد؛ نصرتیان اهور، مهدی؛ قندهاری، محمدهادی و علی شیروانی شیرینی. (۱۴۰۰). «اصول و روش‌های آموزش توحید بر مبنای آموزه‌های قرآن کریم و اهل بیت (علیهم‌السلام)». تدریس پژوهی، ۹ (۳)، ۲۲۷-۲۴۹.
۱۲. شیروانی شیرینی، علی، و راحله سادات نبوی‌زاده (۱۴۰۲). «دلالت‌های رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در تعیین محتوای درس علوم تجربی بر اساس برنامه‌درسی ملی». سومین همایش ملی دانش (موضوعی-تربیتی) در آموزش زیست‌شناسی، دانشگاه فرهنگیان استان فارس.
۱۳. طباطبایی، محمد حسین (۱۳۶۳). المیزان. ج ۱۰، چاپ سوم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی و دیگران. قم: بنیاد علمی و فکری علامه طباطبائی.
۱۴. قیصری‌گودرزی، کیومرث (۱۳۹۹). «اصول تربیت توحیدی در دوره کودکی (مرحله تأدیب)». تربیت اسلامی، ۱۵ (۳۲)، ۱۱۷-۱۴۱.
۱۵. کیخا، علیرضا؛ ملکی، حسن؛ شریعتی، سیدصدرالدین، صادقی، علیرضا و مریم برهمن (۱۳۹۸). «تدوین و اعتباریابی راهبردهای یاددهی-یادگیری در برنامه‌درسی فطرت‌گرایی توحیدی. راهبردهای آموزش، ۱۲ (۲): ۳۳-۴۲.
۱۶. گرامی، غلامحسین (۱۳۸۸). انسان در اسلام. چاپ یازدهم. قم: دفتر نشر معارف.
۱۷. مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰). دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش و شورای عالی انقلاب فرهنگی.
۱۸. محمدی، حمید (۱۳۷۸). فرهنگ جیبی واژه‌های قرآن. تهران: پیام حق.
۱۹. مرزوقی، رحمت‌اله (۱۳۹۳). نظریه‌های ساختاری در پارادایم تعلیم و تربیت اسلامی. تهران.
۲۰. مرزوقی، رحمت‌اله و سیروس حدادانیا (۱۳۹۳). فطرت بنیاد تربیت: رویکردی به تعلیم و تربیت اسلامی. تهران: آوای نور.
۲۱. مطهری، مرتضی (۱۳۸۷). فطرت. چاپ هجدهم، تهران: صدرا.
۲۲. ملکی، حسن (۱۳۸۳). برنامه‌ریزی درسی، راهنمای عمل. چاپ هشتم: مشهد: پیام اندیشه.
۲۳. ملکی، حسن (۱۴۰۱). مبانی برنامه‌ریزی درسی آموزش متوسطه. چاپ هفدهم، تهران: سمت.

۲۴. موحدی محب، عبدالله (۱۳۸۸). تفسیر موضوعی قرآن کریم. چاپ چهارم، قم: دفتر نشر معارف.
۲۵. وجدانی، فاطمه؛ ایمانی، محسن؛ اکبریان، رضا و علیرضا صادق‌زاده قمصری (۱۳۹۱). «پایه‌های فطری اخلاق در نظریه علامه طباطبایی رحمته‌الله و اصول تربیتی مبتنی بر آن». پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال بیستم، دوره جدید، شماره ۱۵، ۲۷-۹.
۲۶. وجدانی، محسن (۱۳۹۹). «برنامه‌درسی تربیت‌بدنی با رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی». رشد آموزش تربیت‌بدنی، ۲۱ (۱): ۱۸-۱۹.
۲۷. همتی‌فر، مجتبی و ابوالفضل غفاری (۱۳۹۳). «تعلیم و تربیت مبتنی بر رویکرد فطرت (تربیت فطرت‌گرا) با تأکید بر دیدگاه آیت‌الله شاه‌آبادی: مدل‌سازی فطرت با هرم سه وجهی». مطالعات اسلامی فلسفه و کلام، ۴۶ (۹۳): ۱۲۷-۱۵۴.
28. Creswell, John W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. London: Sage Publication.
29. Glatthorn, Allan A, Boschee, F., Whitehead, Bruce M. and Boschee, Bonni F. (2019). *Curriculum Leadership, Strategies for Development and Implementation, Fifth Edition*, London: Sage Publication.
30. Mayring, P. (2000). *Qualitative Content Analysis*, in *Forum Qualitative Social Research*, 1, No. 2 .